

A. Yanıt Beklemeden Model Olma

Yanıt beklemeden model olma, model olma stratejileri içerisinde yer alan en temel stratejidir. Bu stratejinin uygulanmasında; çocuktan herhangi bir yanıt beklemezsiniz, çocuğun gelişim düzeyine uygun ve yeterli dilsel girdi çocuğa yetişkin tarafından sunulmaktadır. Temel hedef ise, öncelikle çocuktan dilsel bir çıktı beklemeden çocuğun sözcük dağarcığını doldurmaktır. Sözcük dağarcığı dolan çocuğun ise zaman içerisinde sizi taklit etmeye başlaması ve bağımsız bir şekilde kendisini ifade etmesi daha kolay hale gelebilecektir.

Arda, gelişimsel yetersizliği olan bir çocuktur. Arda, alıcı dil becerilerine kıyasla ifade edici dil becerilerinde, özellikle renkleri adlandırmada ve temel fiilleri (almak, vermek, koymak vb.) ifade etmede zorluklar yaşamaktadır. Hasan öğretmen, Arda'nın ilgisini takip etmekte ve serbest zaman etkinlikleri sırasında ona uygun ve yeterli dilsel girdiler sunarak öğrencisinin dil ve aynı zamanda bilişsel gelişimini desteklemeye çalışmaktadır.

Daha önce de ifade edildiği gibi, bu stratejiyi uygularken öncelikli beklentimiz çocuktan dilsel bir çıktı elde etmek değil, çocuğun sözcük dağarcığını doldurmaktır. Sözcük dağarcığı dolan bir çocuğun ise bir süre sonra dilsel çıktılar meydana getirmesi muhtemeldir. Bu nedenle uygulamada elbette ki çocuğun taklit ettiği sözcük ya da cümle kalıplarını görmezden gelmeyip onaylamanız ve genişletmeniz oldukça önemlidir. Başka bir deyişle; ilk aşamada çocuktan dilsel çıktı düşük beklentili amacımızken, çocuğun bizi taklit ettiği sözcük ya da cümle kalıplarını ise onaylamamız ve genişletmemiz gerekmektedir. Dolayısıyla çocuğun sizi daha kolay taklit edebilmesi amacıyla, dilsel gelişim düzeyine uygun olarak onunla konuşmanız uygun olacaktır. Bu noktada, özellikle gelişimsel yetersizliği olan ya da erken çocukluk döneminde dil becerileri yeni gelişen bir çocukla çalışılıyorsa; çocuğun dil gelişimine göre anlaşılır, kısa ve basit dil yapılarını tercih etmek oldukça önemlidir. Örneğin; tek sözcük düzeyindeki bir çocuk için 2-3 sözcüklü cümleler, günlük hayatında sık kullandığı anlamlı sözcükler, sıralı olmayan ya da bağlaç kullanımı az olan basit yapıları cümleler tercih etmeniz doğru olacaktır.

Poyraz, gelişimsel yetersizliği olan bir çocuktur. İsteklerini, düşüncelerini ve eylemlerini tek sözcük düzeyinde ifade edebilmektedir. Bazen iki sözcüklü cümleler kurabilmekte, ancak kurduğu cümleler basit ve temel düzey ile sınırlı kalmaktadır. Aysun öğretmen, mümkün olduğunca Poyrazın dil gelişim düzeyini dikkate alarak, onu 2-3 sözcüklü cümleler kurarak desteklemeye çalışmaktadır.

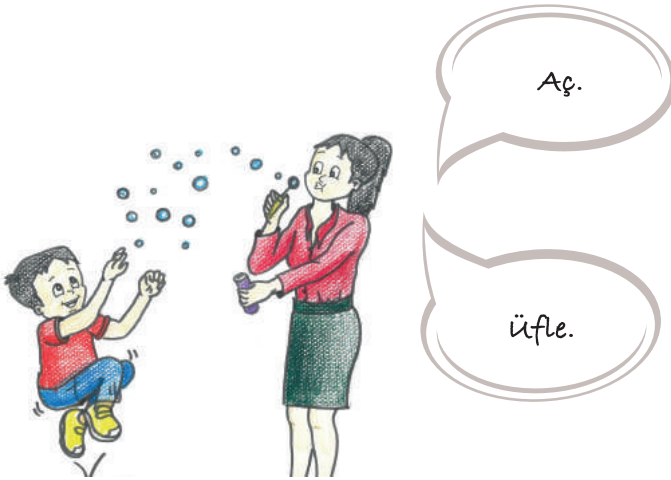
Başka bir örnek ile açıklayalım...

Henüz sözcüğü olmayan ya da iletişim becerilerinde yetersizliği olan bir çocuğa sık sorular sorarak yanıt beklemek, çocukla uzun ve karmaşık cümleler ile iletişim kurmak ya da çocuktan kullanamadığı sözcükleri dile getirmesi için ısrarla talepte bulunmak yetişkinlerin sıklıkla yaptığı hatalar arasında yer alabilmektedir. Örneğin, kamyonlarla birlikte oynarken **“Kamyon.”** diyen bir çocuğa öğretmenin **“İnşaat malzemeleri taşıyan belediyenin damperli yeni kamyonlarından birisi değil mi?”** demek uygun olmayacaktır. Böyle bir örnekte çocuk sizi taklit etmek istemeyecektir, çünkü bu cümle çocuğun gelişim düzeyine göre oldukça uzun ve karmaşıktır. Ayrıca damper sözcüğü çocuğun muhtemelen günlük hayatında sık kullanılan bir sözcük değildir.

Kerem, gelişimsel yetersizliği olan bir çocuktur. Kerem, ses ve ses birleşimleri ile anlamsız sözcükler üretmekte, ancak henüz anlamlı sözcük üretmemektedir. Kerem, balon üflemeyi çoksevmektedir. Ayşe öğretmenin elindeki kapağı kapalı olan oyuncağı gördüğünde hemen onun yanına gelmiş ve onunla göz kontağı kurmuş ve **“Baa, baa...”** demiştir. Ayşe öğretmen ise bu girişimi **“Balon üfleme istiyorum de vereyim, demezen vermem.”**, **“Kapağı aç de, aç demezen vermem.”** şeklinde ifadelerde bulunarak yanıtlamıştır. Kerem böyle durumda öğretmenin aniden uzaklaşmayı tercih etmektedir. Bunun nedeni, Ayşe öğretmenin Kerem'in gelişim düzeyine uygun bir şekilde model olmaması ve ondan ısrarla söylemeyeceği cümle kalıplarını söylemesini beklemesidir.

Oysa böyle bir gelişim düzeyine sahip olan bir öğrenci için ilk aşamada çocuk "Baa, baa..." dediğinde "Evet, balon." denilerek model olunup ve çocuktan herhangi bir yanıt beklemeden onun oyuncakla oynamasının sağlanması, "balon, aç, ver, üfle" gibi sözcüklerin öğretimi için bolca yaşantıların oluşturulması ve bu yaşantılar sırasında sözcüğün doğal bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Buna ek olarak, henüz sözcüğü olmayan ya da iletişim becerilerinde yetersizliği olan bir çocuğa hedeflenen sözcük için model olduğunuzda çocuğun sizi taklit edebilmesi için çocuğu zorlamadan ona 3-5 saniye zaman tanıyabilirsiniz. Ancak bu stratejide önemli olan nokta; çocuğun sizi taklit etmesini yani ondan dilsel bir çıktı beklemeden sözcük dağarcığını artırmayı hedeflemeniz ve çocuğun dilsel performans sergilemesi için ısrarcı olmamanızdır.

Kerem, isteklerini sözcüklerle henüz ifade edemeyen bir öğrencidir. Ayşe öğretmen, Kerem kendisinin yanına gelip balon kutusuna baktığında ve/veya onunla göz kontağı kurduğunda, öğrencisine sadece tek sözcük düzeyinde "Aç." diyerek model olmakta ve onun tepkisini 3-5 saniye beklemektedir. Kerem herhangi bir yanıt vermese bile, öğretmen balon kutusunun kapağını açmakta ve balonları üflelemektedir. Bazen balon üfle-meye ara vermekte ve Kerem'in tepkisini izlemektedir. Kerem balonları üflemesi için öğretmenine baktığında ya da ses çıkardığında "Üfle." diyerek balonları üfle-meye devam etmektedir.

Yanıt beklemeden model olma stratejisi birtakım alt stratejiler içermektedir:

01

Sözcük
Bombardımanı

02

Paralel
Konuşma

03

Kendi Kendine
Konuşma

A1). Sözcük Bombardmanı

Yanıt beklemeden model olma stratejisi içinde, sözcük sayısı sınırlı olan öğrencilerde kullanılacak en temel alt stratejilerden birisi sözcük bombardmanı stratejisidir. Bu stratejide; çocuğun gelişim düzeyine göre öğretmen, aile ile birlikte hedef sözcükler (tek sözcükler) ya da sözcük öbekleri (2-3 sözcüklü cümle öbekleri) belirler.

Aşağıdaki tabloda sınırlı sözcük çıktısı olan bir öğrenci için belirlenmiş olan beş sözcüğe ve bu sözcüklerin hangi durumlarda kullanılabileceğine ilişkin örnekler verilmektedir.

	Sözcük/Sözcük Öbekleri	Hangi durumlarda kullanabiliriz?	
		Evde	Okulda
1	Aç	Kahvaltı saati (Kahvaltı kaplarını açarken vb. "Aç.")	Serbest oyun saati (Üflemleri baloncuk oyuncağını açamadığında vb. "Aç.")
2	Ver	Oyun saati (Sevdiği oyuncağı isteme vb. "Ver.")	Kahvaltı saati (Kek isteyip istemediği sorulduğunda vb. "Ver.")
3	Ben	Akşam yemeği (Kimin yemek yemek istediğini sorma vb. "Ben.")	Sanat etkinliği ("Kimler boyama yapmak istiyor?" diye sorulduğunda vb. "Ben.")
4	Yardım Et	Uykuya hazırlık (Pijamasını giyemediğinde vb. "Yardım et.")	Eve gidiş saati (Ayakkabısını giyemediğinde vb. "Yardım et.")
5	Su	Öğlen yemeği (Su içmek istediğinde vb. "Su ver.")	Ara öğün saati (Su içmek istediğinde vb. "Su ver.")

Bu stratejideki amaç; çocuk için belirlenen tek sözcüklerin ya da sözcük öbeklerinin evde aile, okulda ise öğretmen tarafından yoğun, aynı zamanda doğal bir şekilde kullanılması ve böylece çocuğa gün içerisinde uyanık kaldığı zamanlarda bu sözcüklere ilişkin yeterince dilsel girdinin sağlanmasıdır. Bu nedenle daha önce de belirtildiği gibi, çocuğun düzeyine uygun olan sözcüklerin belirlenmesi aşamasında aile ile birlikte hareket etmek ve belirlenen sözcüklerin hem ev hem de okul ortamında çalışılması oldukça önemlidir.

Mert'in babası evde yemek saatinde, Mert suya baktığında ya da suya uzandığında, Mert'e bakmakta ve **"Ver, su ver, verdim."** vb. diyerek farklı ortam ve zamanlarda oğluna model olmaktadır.

Yasemin öğretmen, sınıfta serbest zaman etkinliği sırasında Mert'in erişemediği bir oyuncak olduğunda ve Mert kendisine baktığında, ona **"Ver, araba ver, oyuncak ver, verdim."** vb. diyerek gün içerisinde farklı ortam ve zamanlarda ona model olmaktadır.

Yukarıda sözü edilen ve çocuğa hedef sözcük/sözcük öbeklerini sunmak için belirlenen farklı ortam ve zamanların tamamen doğal olması ya da yapılan düzenlemelerle doğal görünmesine dikkat edilmesi oldukça önemlidir, çünkü dil becerileri doğal bağlamlarda ve ihtiyaç halinde kullanıldığında daha kolay elde edinilmektedir. Ayrıca çocuk bu uygulamalar sonrasında doğal bir şekilde pekiştireç (su, oyuncak ya da ilgi) elde etmiş olacaktır.

Sözcük bombardımanı stratejisinde, çocuğun gelişimsel düzeyine göre 3 sözcük ya da 5-6 sözcük belirlenebilir ve bu sözcükler aynı anda çalışılabilir. Örneğin, aile ile birlikte **"su, süt, bebek, al, ver"** sözcüklerini belirlediğinizi düşünelim. Bu sözcükleri okulda beslenme, evde ise yemek saatinde yoğun olarak çalışabilirsiniz. Yemek saatinde, çocukla kuracağınız etkileşimler sırasında **"Su vereyim mi?", "Ver.", "Su ver.", "Al sana su.", "Ben de su alayım.", "Bana da su."** vb. şekillerde ifadelerle birden fazla sözcüğe vurgu yapabilirsiniz. Aynı şekilde, serbest oyun saati sırasında evcilik oynarken bu sözcükleri yoğun olarak kullanabilirsiniz. Oyun saatinde, çocuklar birlikte oyun oynarken **"Bebek su istiyor.", "Bebeğe su ver.", "Bebek su içiyor.", "Al, su."** vb. şekilde ifadeler kullanabilirsiniz. Başka bir örnek verecek olursak; çocuk için belirlediğiniz **"aç"** sözcüğünü okul kapısının, sınıfın, tuvaletin vb. kapısını açarken, serbest oyun saatinde oyuncak kutusunu açarken, sanat etkinliğinde kalem kutusunun kapağını açarken vb. çalışabilirsiniz.

A2). Paralel Konuşma

Paralel konuşma stratejisi, çocuk ile aynı ortamda iken ondan herhangi bir yanıt beklemeden, çocuğun yaptıklarının dil beceri düzeyine uygun bir şekilde yetişkin tarafından sözel olarak ifade edilmesidir.

Kırmızı kalemle
çiziyorsun.
Çiziyorsun.
Bulut çiziyorsun...

Bu stratejide amaç, çocuğun yaptığı şeyin/eylemin/etkinliğin ne olduğunu duymasını sağlamak ve dolayısıyla o anki yaşantısını anlamlandırmaktır. Çocuklar için başlangıçta sözcüklerin değil, eylemlerin ve etkinliklerin anlamı vardır. Dolayısıyla çocuk zaman içerisinde etkinlik ya da eylemler ile birlikte kullanılan sözcükleri eşleştirerek anlamlandırmaya başlayacaktır.

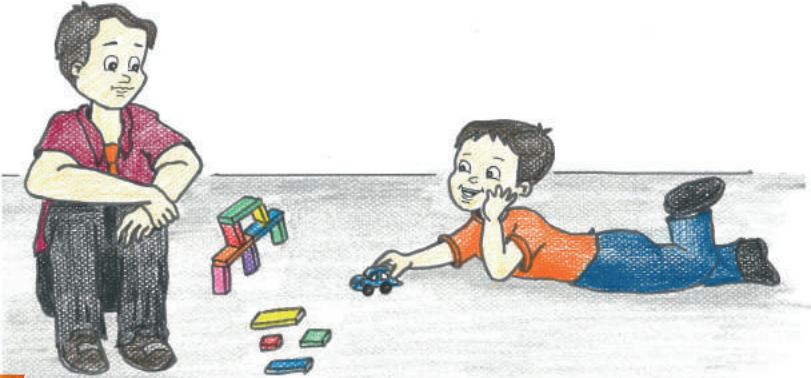

Çocukların ilgilerini takip etmek ve yaşanan bu anları anlamlandırmak oldukça önemlidir, çünkü çocuklar en iyi ve hızlı bir şekilde bu zamanlarda öğrenmektedirler.

Başka bir örnek ile açıklayalım...

Ahmet öğretmenin sınıfında Bulut adında gelişimsel yetersizliği olan bir öğrencisi vardır. Bulut, kendisine gösterilen nesnelerin isimlerini adlandırmada ve eylem sözcüklerini kullanmada zorluklar yaşamaktadır. Ahmet öğretmen, Bulut'un dil gelişimini desteklemek için serbest zaman etkinlikleri sırasında onunla vakit geçirmeye ve birlikte oyun oynamaya karar vermiştir. Ahmet öğretmen, Bulut'un eylemlerini **"Araba sürüyorsun, aa durdun, şimdi gidiyorsun, köprüden geçiyorsun."** vb. şekillerde anlamlandırarak Bulut'a uygun dilsel girdiler sunmaya ve onun sözcük dağarcığını genişletmeye çalışmaktadır.

Ahmet öğretmen Bulut'un yanıt vermesini beklemeden konuşmasına devam etmektedir, ancak Bulut kendisine doğru dönüp **"İnn, düt, aba, git."** vb. şekillerde tepkilerde bulunursa onun bu tepkisini pekiştirerek **"Evet, araba.", "Araba gidiyor."** vb. ifadelerle genişletmektedir.

A3). Kendi Kendine Konuşma

Kendi kendine konuşma stratejisi; çocuk ile aynı ortamda iken çocuktan herhangi bir yanıt beklemeden, yetişkinin kendi yaptıklarını çocuğun dil gelişim düzeyine uygun bir şekilde sözel olarak ifade etmesidir. Başka bir deyişle, yetişkinin ne yaptığını adlandırmasıdır. Diğer stratejilerde olduğu gibi, bu stratejide de dikkat edilmesi gereken önemli nokta; seçilen sözcüklerin ve cümlelerin uzunluğunun çocuğun dil gelişim düzeyine uygun olması, yetişkinin ne yaptığını çok hızlı konuşmadan ve yaptığı eylemle eşleşecek şekilde adlandırmasıdır.

Küçük çocuklarla aynı ortamdayken size bakmadıklarını ya da sizinle ilgilenmediklerini düşündüğünüz anlarda bile aslında onların gözleri ve kulakları sizi takiptir. Kendi kendine konuşma ile bu takip, dilsel anlamda çocuk için daha anlamlı hale gelmektedir. Bu nedenle bu strateji ile yetişkin olarak sizden yapmakta olduğunuz eylemleri **“Şimdi kâğıdı aldım, boya da aldım, balık çiziyorum, sarıboyaacağım.”** vb. cümlelerle anlamlandırarak, çocuktan herhangi bir yanıt beklemeden çocuğa sunmanız beklenmektedir.

Balık çiziyorum.
Kırmızı balık
çiziyorum...

